

Шетелдік студенттерді оқу іс-әрекетіне сәтті бейімдеудің психологиялық ерекшеліктері

ЖАРИЯЛАНДЫ
12.04.2025

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/177904/>

Амангелді Нұрсая Талғатқызы

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті

Алматы Қазақстан

Аңдатпа

Бұл мақалада шетелдік студенттердің оқу іс-әрекетіне бейімделуінің психологиялық ерекшеліктері қарастырылады. Оқу барысында кездесетін негізгі кедергілерге мәдени және тілдік тосқауылдар, білім беру жүйесінің айырмашылықтары, сондай-ақ әлеуметтік ортаға үйренісу қиындықтары жатады. Талдау барысында Дж. Берри (аккультурация теориясы), Ю. Ван (әлеуметтік-эмоционалды интеллекттің рөлі), Л. Уард (шетелдік студент синдромы) және Л. Г. Дикая (әлеуметтік ортадағы адаптацияның психологиясы) сияқты авторлардың зерттеулері қарастырылады. Л. Уардтың еңбегінде «шетелдік студент синдромы» түсіндіріліп, бұл құбылыстың тән ерекшеліктері – денсаулық жағдайына шағымдану, депрессия, мәдени шок және пассивті қарым-қатынас стилі – сипатталады. Мақалада көрсетілген мәселелерді шешуге арналған ерекше әдістемелер мен психологиялық қолдау әдістері ұсынылады.

Аннотация

В статье рассматриваются психологические особенности адаптации иностранных студентов к учебной деятельности. Основное внимание уделяется таким трудностям, как языковой барьер, культурные различия, академические требования и социальная интеграция. В рамках анализа

мы обсудим работы Дж. Берри (теория аккультурации), Ю. Ван (роль социально-эмоционального интеллекта), Л. Уарда (синдром иностранного студента) и Л. Г. Дикой (психология адаптации в социальной среде). Одной из наиболее влиятельных работ в данной области является труд Л. Уарда, описывающий «синдром иностранного студента», который проявляется в виде жалоб на здоровье, депрессии, культурного шока и замкнутого стиля общения. Статья предлагает уникальные подходы для укрепления культурного диалога как средства адаптации студентов.

Annotation

The article examines the psychological features of foreign students' adaptation to academic activities. Key challenges include language barriers, cultural differences, academic demands, and social integration. The discussion references works by J. Berry (acculturation theory), Y. Wang (role of social-emotional intelligence), L. Ward (foreign student syndrome), and L. G. Dikaya (psychology of adaptation in social environments). One of the most influential contributions is L. Ward's work, which introduces the concept of «foreign student syndrome,» characterized by health complaints, depression, cultural shock, and passive communication styles. The article also proposes unique strategies to foster intercultural dialogue as a tool for improving student adaptation.

Кіріспе

Қазіргі таңда Қазақстандағы жоғары оқу орындары шетелдік студенттер үшін білім алудың танымал орталығына айналуда. Алайда, жаңа әлеуметтік-мәдени ортаға бейімделу барысында бұл студенттер түрлі психологиялық қиындықтарға тап болуда. Бұл қиындықтар тек оқу процесімен ғана емес, сонымен қатар олардың тұлғалық дамуымен, эмоциялық тұрақтылығымен және әлеуметтік байланыс орнату қабілетімен тікелей байланысты.

Шетелдік студенттердің жаңа оқу ортасына бейімделу процесі — күрделі әрі көп қырлы процесс. Бұл тек жаңа академиялық пәндерді меңгеру ғана емес, сондай-ақ мәдени, әлеуметтік және психологиялық

кедергілерді жеңуді де қамтиды. Студенттердің сәтті бейімделуі олардың оқу үлгеріміне, стресстік деңгейіне, тұлғалық дамуына және оқу процесінен алған қанағаттануына тікелей әсер етеді. Осы бейімделудің психологиялық ерекшеліктерін түсіну маңызды, себебі білім беру процесінде қолдау көрсету студенттердің оқу ортасымен өзара әрекеттесуін жақсартып, әртүрлі стресстік факторлар мен мәдени шоктың теріс әсерін азайтуға мүмкіндік береді. [1]

К. Оберг жаңа мәдениетке ену процесінің жағымсыз сезімдермен қатар жүретінін атап өтті. Бұған достар мен статус жоғалту, қабылдамаушылық, мәдениеттер арасындағы айырмашылықтарды түсінгенде пайда болатын таңдану мен ыңғайсыздық, сондай-ақ құндылықтар жүйесі мен жеке тұлғалық идентичностьке қатысты шатасу жатады. «Мәдени шок» симптомдарына өзіне деген сенімсіздік, алаңдаушылық, ашушаңдық, ұйқысыздық, психосоматикалық бұзылыстар және депрессия жатады. Бұл белгілер шетелдік студенттердің оқу іс-әрекетіне айтарлықтай кедергі келтіріп, олардың оқу процесіне интеграциялануын қиындатуы мүмкін. Бейімделудің сәтті немесе сәтсіз өтуіне әсер ететін факторларды анықтау маңызды, олардың ішінде студенттердің тұлғалық ерекшеліктері, эмоционалдық тұрақтылық деңгейі, мәдениаралық хабардарлығы, сондай-ақ тілдік қиындықтар, оқу әдістері мен күтілімдердегі айырмашылықтармен байланысты психологиялық кедергілер бар. Бұл мақалада осы факторлардың оқу процесіне қалай әсер ететіні және жаңа оқу ортасына бейімделу мүмкіндіктерін арттыру үшін студенттерге қолдау көрсету тәсілдері қарастырылады. [2]

Т.И. Попованың пайымдауынша, университеттік ортаға бейімделу бірнеше кезеңдер арқылы өтеді:

1. **Бастапқы сезімдік сатысы** – жаңа ортада студент бұрынғы құндылықтарына сүйеніп, жаңа талаптарды түсінбей, жиі ішкі қарсылық танытады.
2. **Толеранттылық кезеңі** – тұлға мен орта арасындағы өзара әрекеттестік артып, жаңа нормаларға сабырлы көзқарас

қалыптасады.

3. **Аккомодация кезеңі** – жаңа құндылықтар ішінара қабылдана бастайды, мәдени кодтарға бейімделу басталады.
4. **Ассимиляция кезеңі** – студент ортаға толық бейімделіп, сол қоғамның ажырамас бөлігіне айналады.

Шетелдік студенттердің оқу іс-әрекетіне сәтті бейімделуінің негізгі міндеттерінің бірі — бейімделу процесінің сәтті немесе сәтсіз өтуіне әсер ететін факторларды анықтау. Олардың ішінде студенттердің тұлғалық ерекшеліктері, эмоционалдық тұрақтылық деңгейі, мәдениаралық хабардарлық, сондай-ақ тілдік қиындықтар, оқу әдістері мен күтілімдердегі айырмашылықтармен байланысты психологиялық кедергілер маңызды орын алады.

Сонымен қатар, тілдік кедергілер оқу барысында қиындықтар туғызуы мүмкін, өйткені студенттер оқу материалдарын толық түсіну үшін тілдік дағдыларға ие болуы керек. Оқу әдістеріндегі айырмашылықтар мен оқытушының күтілімдеріне сәйкес келмеу де бейімделуге әсер ететін маңызды факторлар болып табылады. Бұл барлық аспектілер студенттердің білім беру жүйесіне және жаңа мәдени ортаға қалай интеграцияланатынына тікелей ықпал етеді. [3]

Н.М. Голубеваның пікірінше, жаңа ортаға сәтті бейімделу адамның ішкі ресурстары мен эмоциялық тұрақтылығына байланысты. Бейімделудің сәтсіз өтуі тұлғаның дамуын тежеп, әлеуетін толық іске асыруына кедергі келтіреді. Өзін-өзі бағалаудың төмендеуі және сенімсіздік әлеуметтік байланыстардың әлсіреуіне әкеледі.

Бейімделу деңгейлері – жоғары, орташа және төмен – адамның өмірлік тәжірибесі мен қолдау жүйелеріне қарай өзгереді. Сонымен қатар, тұлғаның эмоциялық және танымдық процестеріндегі теңгерімсіздік жүйкелік бұзылыстарға себеп болуы мүмкін. [4]

Шетелдік студенттерді оқу іс-әрекетіне сәтті бейімдеудің психологиялық ерекшеліктері мәселесі өте өзекті, себебі елімізде білім беру жүйесінің халықаралық стандарттарға сәйкестігін арттыру және

әлемнің әртүрлі елдерінен келген студенттерді тарту мақсатында көптеген өзгерістер мен реформалар жүргізілуде. Қазақстанның білім беру саясаты шетелдік студенттерді қабылдау мен оларға қолдау көрсету мәселелерін маңызды бағыт ретінде қарастырады, алайда, олардың мәдениетаралық бейімделуі, оқу процесіне кірігуі және жалпы психологиялық денсаулығы көп жағдайда назардан тыс қалып жатады.

Қазақстандағы шетелдік студенттердің бейімделу процесі көбінесе тілдік қиындықтармен, мәдени айырмашылықтармен және оқу әдістемелеріндегі өзгешеліктермен байланысты қиындықтармен сипатталады. Оқу жүйесінің талаптары мен студенттердің күтілімдері арасындағы айырмашылықтар да бейімделуге кері әсерін тигізеді. Сонымен қатар, студенттердің өздеріне деген сенімділіктері мен әлеуметтік байланыстар орнату қабілеті, сондай-ақ академиялық жетістіктері көбінесе психологиялық күйзеліс пен мәдени шоктың әсерінен төмендеуі мүмкін. Бұл мәселе еліміздің жоғары оқу орындарының білім беру сапасын жақсарту және шетелдік студенттерді табысты интеграциялау үшін маңызды. Шетелдік студенттердің бейімделу процесін зерттеу, оларды қолдау шараларын тиімді ұйымдастыру, оқу ортасында мәдениетаралық түсіністік пен қабылдаушылық атмосферасын қалыптастыру — қазіргі таңда Қазақстандағы білім беру жүйесінің маңызды стратегиялық бағыттарының бірі болып табылады. [5]

Шетелдік студенттердің оқу іс-әрекетіне сәтті бейімделуін қамтамасыз ету үшін психологиялық қолдау шаралары мен ұсыныстар маңызды рөл атқарады. Осы орайда келесі психологиялық ұсыныстарды ұсынамын:

1. Мәдениетаралық бағдарлау бағдарламаларын енгізу:

Шетелдік студенттер үшін арнайы мәдениетаралық бағдарлау бағдарламаларын ұйымдастыру өте маңызды. Бұл бағдарламалар студенттерге Қазақстанның мәдениеті, дәстүрлері мен әлеуметтік нормалары туралы ақпарат береді және оларды жаңа ортаға бейімделуге көмектеседі. Сонымен қатар, шетелдік студенттер өздерінің мәдени ерекшеліктерін танып, түсінуге мүмкіндік

алады.

2. **Тілдік қолдау көрсету:** Шетелдік студенттер үшін тілдік кедергілер оқу іс-әрекетіне және әлеуметтік бейімделуге айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан арнайы тіл курстары мен тілдік тренингтер ұйымдастыру қажет. Студенттерге академиялық жазу, сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуға көмек көрсету олардың оқу процесіне толықтай енуіне ықпал етеді.
3. **Психологиялық кеңес беру және қолдау:** Шетелдік студенттер көбінесе мәдени шокқа, стресс пен депрессияға ұшырауы мүмкін. Сондықтан оқу орындарында кәсіби психологтардың қатысуымен психологиялық кеңес беру қызметін ұйымдастыру қажет. Студенттерге өздерінің эмоциялық жағдайын басқару және стрессті жеңу әдістері туралы ақпарат беру олардың бейімделу процесін жеңілдетеді.
4. **Топтық психологиялық тренингтер мен әлеуметтік шаралар өткізу:** Шетелдік студенттердің бір-бірімен және жергілікті студенттермен жақсы қарым-қатынас орнатуы маңызды. Әлеуметтік тренингтер мен топтық шаралар студенттердің бір-бірін түсінуіне, достық қарым-қатынас орнатуына және психологиялық қолдау көрсетуге мүмкіндік береді. Бұл бейімделу процесін жеңілдетеді және студенттердің өздерін оқуда сенімді әрі жайлы сезінуіне жағдай жасайды.
5. **Оқытушыларға арналған психологиялық тренингтер:** Оқытушылар шетелдік студенттердің мәдени және психологиялық ерекшеліктерін түсініп, олармен дұрыс қарым-қатынас жасауы керек. Сондықтан оқытушылар үшін арнайы тренингтер өткізу қажет. Бұл тренингтер шетелдік студенттермен тиімді қарым-қатынас орнатуға, олардың психологиялық қажеттіліктерін ескеруге және оқу процесін қолдау көрсетудің әдістерін үйретуге бағытталуы керек.

Қорытынды

Шетелдік студенттердің оқу іс-әрекетіне сәтті бейімделуі – олардың академиялық жетістіктері мен жалпы өмір сапасына маңызды әсер ететін процесс. Бұл бейімделу тек оқу бағдарламасын меңгерумен шектелмей, мәдениетаралық қарым-қатынас, тілдік кедергілер, әлеуметтік адаптация және психологиялық тұрақтылық мәселелерін де қамтиды. Қазақстанда шетелдік студенттердің санының артуы мен жоғары оқу орындарының халықаралық мәртебесін арттыру мақсатында осы мәселелердің өзектілігі ерекше.

Ұсынылған психологиялық қолдау шаралары, соның ішінде мәдениетаралық бағдарлау бағдарламалары, тілдік тренингтер, психологиялық кеңес беру және оқытушыларға арналған тренингтер шетелдік студенттерге оқу іс-әрекетіне бейімделуге және жаңа ортаға оңай еруге мүмкіндік береді. Бұл студенттердің академиялық жетістіктерін, психологиялық жағдайын және жалпы қанағаттануын жақсартуға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Амантаева А. Б. Студенттердің бейімделу ерекшеліктері: әлеуметтік-психологиялық аспект. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 102 б.
2. Оберг, К. *Cultural shock: Adjustment to new cultural environments. Practical Anthropology, 7(4), 177-182, 1960.*
3. Попова Т. И. Психологические особенности адаптации студентов к условиям высшей школы. – М.: Академия, 2010. – 112 б.
4. Голубева Н. М. Социально-психологическая адаптация личности в изменяющихся условиях среды. – СПб.: Речь, 2016. – 128 б.
5. Бейсенова, Г. Қ., & Жұмабай, Б. Р. Шетелдік студенттердің оқу ортасына психологиялық бейімделуіндегі қиындықтар мен қолдау шаралары. *Қоғам және психология, 3(1), 34-42, 2022.*